

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ У ВЗАЄМОДІЇ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ, РОБОТОДАВЦІВ ТА ВИПУСКНИКІВ

INSTITUTIONAL SOCIAL CAPITAL IN THE INTERACTION OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS, EMPLOYERS AND GRADUATES

Актуальність дослідження інституціонального соціального капіталу як чинника ефективної взаємодії між закладами вищої освіти, роботодавцями та випускниками зумовлена необхідністю вивчення спільних практик співпраці, які формуються як усередині інституцій, так і в міжорганізаційному просторі. Особливої актуальності це питання набуває в умовах війни, коли виникає потреба у створенні нових моделей партнерства, здатних сприяти збереженню людського потенціалу, професійному розвитку молоді, адаптації до змін на ринку праці та сталому розвитку суспільства.

Мета статті – охарактеризувати інституціональний соціальний капітал як ресурс ефективної взаємодії між закладами вищої освіти, роботодавцями та випускниками в умовах сучасних викликів, зокрема спричинених війною.

Інституціональний соціальний капітал розглядається як сукупність формалізованих і неформалізованих зв'язків, нормативно закріплених правил, практик і механізмів співпраці, що забезпечують сталість, взаємну довіру та передбачуваність взаємодії між інституційними суб'єктами.

У статті наведено приклади партнерських програм і цифрових ініціатив, які демонструють посилення горизонтальних зв'язків між університетами, роботодавцями та випускниками, зокрема проєкти DigiUni, Coursera for Ukraine, «Платформа можливостей», а також співпрацю з IT-компаніями та асоціаціями випускників.

Зроблено висновок, що в умовах війни інституціональний соціальний капітал у взаємодії закладів вищої освіти, роботодавців та випускників набуває нового змісту, орієнтованого на принципи гнучкості, цифрової та партнерської взаємодії. Такі трансформації сприяють підвищенню ефективності співпраці, що ґрунтується на довірі, взаємній підтримці та спільному прагненні до підвищення конкурентоспроможності системи вищої освіти в умовах війни та в повоєнний період.

Ключові слова: взаємодія, випускники, вища освіта, війна, заклади вищої освіти, інституціональний соціальний капітал, партнерство, роботодавці.

The relevance of researching institutional social capital as a factor in effective interaction between higher education institutions, employers, and graduates stems from the need to explore shared practices of cooperation formed both within institutions and in the inter-organizational space. This issue becomes particularly urgent in times of war, which necessitate the development of new partnership models capable of preserving human capital, supporting youth professional development, enabling adaptation to labor market changes, and fostering sustainable societal development.

The aim of this article is to characterize institutional social capital as a resource for effective interaction between higher education institutions, employers, and graduates under current challenges, particularly those caused by war.

Institutional social capital is understood as a set of formalized and informal ties, regulatory norms, practices, and mechanisms of cooperation that ensure the stability, mutual trust, and predictability of interactions among institutional actors.

The article presents examples of partnership programs and digital initiatives that demonstrate the strengthening of horizontal connections among universities, employers, and graduates, including such projects as DigiUni, Coursera for Ukraine, the "Opportunity Platform", as well as cooperation with IT companies and alumni associations. The study concludes that under wartime conditions, institutional social capital in the interaction between higher education institutions, employers, and graduates acquires new meaning, oriented toward the principles of flexible, digital, and partnership-based collaboration. These transformations enhance the effectiveness of cooperation based on trust, mutual support, and a shared commitment to improving the competitiveness of the higher education system during wartime and in the post-war period.

Key words: interaction, graduates, higher education, war, higher education institutions, institutional social capital, partnership, employers.

УДК 378.06+331.5.021:005.21](477)«364»
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2025.74.8>

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Довбиш Н.Є.

аспірантка кафедри соціології
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна

Лобанов Д.О.

аспірант кафедри прикладної соціології
та соціальних комунікацій
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна

Повномасштабна війна в Україні призвела до суттєвих змін у соціально-економічному житті, зокрема у системі вищої освіти. Серед основних викликів – релокація закладів вищої освіти, цифровізація освітнього процесу, міграція молоді, дефіцит кваліфікованих кадрів актуалізують потребу в трансформації традиційних підходів до організації взаємодії між ключовими учасниками освітнього середовища – закладами вищої освіти, роботодавцями та випускниками.

У сучасних умовах відновлення й розвиток освітнього потенціалу країни залежить не лише від матеріальних і фінансових ресурсів, а й від здатності формувати й підтримувати стійкі партнерські зв'язки. Особливого значення при цьому набуває

інституціональний соціальний капітал – мережа довіри, взаємних зобов'язань, спільних норм і практик співпраці, що формуються як усередині інституцій, так і в міжорганізаційному просторі. Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах війни, коли виникає потреба у створенні нових моделей інституційної взаємодії між закладами вищої освіти, роботодавцями та випускниками, здатних сприяти збереженню людського потенціалу, професійному розвитку молоді, адаптації до змін на ринку праці та, в цілому, сприяти сталому розвитку суспільства.

Концепція соціального капіталу була сформована наприкінці ХХ століття в межах англо-американської соціологічної традиції та представлена

у працях таких зарубіжних дослідників, як П. Бурд'є, Р. Патнем, Н. Лін, Ф. Фукуяма, Дж. Коулман, О. Портес, Дж. Сенсбреннер та інших. Соціальний капітал у їхніх працях розглядається як: інструмент соціальної стратифікації та відтворення соціальної нерівності (П. Бурд'є) [12]; ресурс, що виникає внаслідок взаємодії індивідів у межах соціальних структур і сприяє досягненню колективних цілей (Дж. Коулман) [13]; характеристика громадянського суспільства, що включає довіру, норми взаємності та мережі громадянської участі (Р. Патнем) [16]; канал доступу до ресурсів через соціальні зв'язки (Н. Лін) [15]. Спільним для цих підходів є розуміння соціального капіталу як системи усвідомлених і стійких інтерактивних зв'язків, що функціонують як у горизонтальному (міжособистісному й міжгруповому), так і у вертикальному (між групами та інституціями) вимірах.

В українському науковому дискурсі спостерігається зростання інтересу до вивчення соціального капіталу, зокрема в освітньому контексті. В. Бочелюк, В. Нечипоренко, Е. Познякова-Кирб'ятева, О. Познякова та Ю. Сілявіна досліджують психолого-педагогічних чинники, що сприяють консолідації соціального капіталу у закладах вищої освіти [11]. Т. Шаповалова аналізує механізми формування соціального капіталу в університетському середовищі приділяючи особливу увагу ролі довіри як ключового елементу та питанням вимірювання соціального капіталу в академічних спільнотах [10]. А. Чечель акцентує увагу на потенціалі соціального капіталу українських університетів як важливого ресурсу для післявоєнного відновлення історико-культурного й науково-дослідницького потенціалу країни [9]. Водночас інституціональний соціальний капітал як чинник ефективної взаємодії ключових суб'єктів системи «заклади вищої освіти – роботодавці – випускники» залишається недостатньо концептуалізованим та емпірично дослідженим.

Мета статті – охарактеризувати інституціональний соціальний капітал як ресурс ефективної взаємодії між закладами вищої освіти, роботодавцями та випускниками в умовах сучасних викликів, зокрема спричинених війною.

Інституціональний соціальний капітал у взаємодії між закладами вищої освіти, роботодавцями та випускниками – це сукупність формалізованих і неформалізованих зв'язків, нормативно закріплених правил, практик і механізмів співпраці, що забезпечують сталість, взаємну довіру та передбачуваність взаємодії між інституційними суб'єктами. До формалізованих елементів належать, зокрема, партнерські угоди, спільні освітні та наукові програми, угоди про стажування, меморандуми про співпрацю; до неформалізованих – сталі традиції взаємодії, індивідуальні контакти представників сторін, неформальні канали комунікації, взаємна репутація й довіра між учасниками взаємодії. На відміну від міжособистісного соціального капіталу, який ґрунтується на довірі між окремими індивідами, інституціональний капітал формується в межах

організаційної взаємодії, спираючись на здатність інституцій формувати довгострокові партнерства, підтримувати ефективну комунікацію та розподіляти відповідальність за досягнення спільних результатів.

В умовах повномасштабної війни, розв'язаної Російською Федерацією у 2022 році, інституціональний соціальний капітал набуває особливого значення як ресурс стійкості, адаптації та збереження освітнього потенціалу країни. За даними Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО), станом на початок 2024 року в Україні функціонувало 394 заклади вищої освіти, з яких 220 – державні, 29 – комунальні, 145 – приватні [4, с. 10–13]. Унаслідок бойових дій та ракетних обстрілів ушкоджень або повного руйнування зазнали 69 закладів вищої освіти, п'ять із яких припинили свою діяльність. Загалом пошкодження торкнулися університетів у 16 регіонах, серед яких найбільше постраждали заклади Харківської, Донецької, Дніпропетровської, Запорізької та Миколаївської областей. 29 закладів вищої освіти були тимчасово переміщені до відносно безпечних регіонів України. У більшості випадків релоковані установи розміщувалися на базі споріднених за профілем організацій або в інших закладах освіти. У 16 регіонах країни жоден заклад не здійснює освітній процес у повністю очному форматі. Наразі 200 закладів вищої освіти навчають у дистанційному режимі, ще 132 – у змішаному [5, с. 38–42].

Таким чином, повномасштабна війна спричинила не лише значні втрати інфраструктури, людського капіталу та матеріальних ресурсів закладів вищої освіти, але й трансформувала характер інституційної взаємодії, що призвело до посилення зовнішніх зв'язків закладів вищої освіти з міжнародними організаціями, компаніями-роботодавцями та випускниками.

Для дослідження особливостей інституціонального соціального капіталу у взаємодії між закладами вищої освіти, роботодавцями та випускниками автори статті застосували метод кейс-аналізу. Збір емпіричних даних здійснювався шляхом аналізу відкритих джерел, офіційних звітів, презентацій проєктів, а також інформації, розміщеної на вебсайтах закладів вищої освіти, ІТ-компаній та асоціацій випускників. У межах дослідження використано також елементи порівняльного аналізу, що дозволило виявити спільні риси, механізми та тенденції у взаємодії між університетами, роботодавцями та випускниками.

У 2022–2024 роках реалізовано низку ініціатив, що ілюструють зростання інституціонального соціального капіталу у сфері вищої освіти. Зокрема, з 2023 року реалізується проєкт “Digital University – Open Ukrainian Initiative (DigiUni)” за підтримки Європейського Союзу в межах програми Erasmus+ та Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН). Метою проєкту є цифрова трансформація освітнього середовища та формування сталої,

інтегрованої і доступної цифрової освітньої екосистеми в Україні. Координатором проєкту виступає Київський національний університет імені Тараса Шевченка. До консорціуму входять десять українських закладів вищої освіти, зокрема: Український католицький університет, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Сумський державний університет, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Також до реалізації залучено Міністерство освіти і науки України, Міністерство цифрової трансформації, Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, а також університети з Франції, Німеччини, Польщі, Чехії та Іспанії [7; 14]. Аналіз цього кейсу демонструє посилення горизонтальних зв'язків між учасниками освітнього процесу, формування гнучких форматів партнерства та створення мереж взаємної підтримки, які забезпечують оперативну координацію дій, обмін ресурсами й знаннями, а також безперервність навчального процесу в умовах війни.

Провідні університети, зокрема Національний університет «Львівська політехніка», Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Харківський національний університет радіоелектроніки, у 2022–2025 роках активізували партнерства з провідними IT-компаніями, такими як SoftServe, EPAM Systems, Luxoft, Miratech, GlobalLogic, DataArt, JMC. У межах цієї співпраці студентам надавався доступ до кар'єрних заходів, стажувань, менторських програм, хакатонів, а також було оновлено навчальні програми відповідно до актуальних потреб ринку праці [8; 17; 18]. Ці приклади ілюструють функціонування інституціонального соціального капіталу як системи формалізованих зв'язків, обміну ресурсами й знаннями, що сприяють формуванню довгострокових партнерств між університетами та роботодавцями.

Значного поширення в умовах воєнного стану набула взаємодія між закладами вищої освіти, роботодавцями та іншими стейкхолдерами через цифрові освітні платформи, які трансформувалися з інструментів підтримки навчального процесу на повноцінні механізми професійної комунікації та партнерської взаємодії. До таких ініціатив належать онлайн-платформи Prometheus, EdEra, Zrozumilo!, Coursera for Ukraine, що забезпечують доступ до сучасного освітнього контенту. Особливої уваги заслуговує державна програма «Платформа можливостей» [6], що реалізується у партнерстві з представниками бізнесу та громадянського суспільства. Її метою є розширення можливостей студентської та викладацької спільноти через організацію зустрічей з провідними роботодавцями, громадськими ініціативами, представниками неформальної освіти та молодіжного лідерства. Таким чином, цифрові платформи виступають не лише як середовище для навчання, а й як простір формування нових горизонтальних зв'язків та інституціональної взаємодії.

Випускники закладів вищої освіти також відіграють важливу роль у зміцненні інституціонального соціального капіталу університетів в умовах війни. Вони виступають не лише як носії професійних знань і навичок, а й як активні партнери у підтримці, відновленні та стратегічному розвитку своїх Alma Mater. Наприклад, у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна діє Асоціація випускників, завдяки зусиллям якої організовано збори на відновлення зруйнованої інфраструктури, закупівлю технічного обладнання для забезпечення дистанційного навчання, а також реалізовано ініціативи щодо підтримки освітнього процесу, зокрема гостьові лекції та мотиваційні зустрічі для студентів і викладачів [3]. Асоціація випускників Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» активно залучена до менторських програм, організації стажувань, підтримки обдарованих студентів, випускників і молодих науковців, а також проведення благодійних заходів [1]. Асоціація випускників Львівського національного університету імені Івана Франка демонструє ефективну модель транскордонної підтримки, що реалізується через цифрову взаємодію з випускниками, які працюють у міжнародних IT-компаніях, гуманітарних структурах та волонтерських ініціативах [2]. Ці приклади свідчать про еволюцію інституційної взаємодії між університетами та їхніми випускниками, що ґрунтується на засадах довіри, взаємної відповідальності та орієнтації на спільне благо. Така взаємодія є важливою складовою інституціонального соціального капіталу, що посилює спроможність закладів вищої освіти адаптуватися до викликів воєнного часу.

У сучасних умовах повномасштабної війни інституціональний соціальний капітал у взаємодії закладів вищої освіти, роботодавців та випускників набув нового змісту та значення. Трансформація цих зв'язків характеризується переорієнтацією на принципи горизонтального партнерства, цифрової взаємодії, гнучкості та адаптивності, що забезпечує підвищення ефективності співпраці на засадах довіри, взаємної підтримки та спільного прагнення до збереження й оновлення освітнього потенціалу країни.

Розвиток інституціонального соціального капіталу необхідно розглядати як стратегічний ресурс освітньої політики, який сприяє відновленню, інноваційному розвитку та підвищенню конкурентоспроможності системи вищої освіти в умовах війни та в повоєнний період. Для подальшого зміцнення цього капіталу важливо посилити міжсекторальну співпрацю, активізувати роль випускників, впроваджувати цифрові технології та забезпечувати інституційну відкритість університетів.

Таким чином, інституціональний соціальний капітал виступає ключовим фактором стабілізації та розвитку освітньої сфери в кризових умовах, що зумовлює необхідність формування відповідних політик та практик, орієнтованих на довгострокову перспективу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Асоціація випускників КПІ. URL: <https://alumni.kpi.ua/about-us/> (дата звернення: 18.06.2025).
2. Асоціація випускників Львівського університету. URL: <https://alumni.lnu.edu.ua/> (дата звернення: 18.06.2025).
3. Асоціація випускників Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. URL: <https://karazin.ua/universitet/asotciatciia-vipusknikiv/> (дата звернення: 18.06.2025).
4. Доповідь про якість вищої освіти в Україні, її відповідність завданням сталого інноваційного розвитку суспільства у 2023 році. Київ, 2024. 54 с.
5. Освіта і наука України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник. Київ, 2023. 64 с.
6. Платформа можливостей. URL: <https://uhsp.edu.ua/universytet/proyekty-universytetu/projekt-platforma-mozhlyvostej/> (дата звернення: 18.06.2025).
7. Презентація проєкту «Підтримка ЄС розвитку вищої освіти в Україні через програму Erasmus+: проєкт «Цифровий університет – Відкрита українська ініціатива» (DigiUni)». *Erasmus+UA*, 11 жовтня 2023 р. URL: <https://erasmusplus.org.ua/en/news/presentation-of-the-project-eu-support-for-the-development-of-higher-education-in-ukraine-through-erasmus-digital-university-open-ukrainian-initiative-digiuni-project-11-10-2023-on/> (дата звернення: 17.06.2025).
8. Співпраця факультету прикладної математики з ІТ-компаніями. *Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*. URL: <https://kpi.ua/fpm-13> (дата звернення: 17.06.2025).
9. Чечель А. О. Соціальний капітал українських університетів як джерело післявоєнного відновлення історико-культурного та науководослідницького потенціалу України. *Наукові перспективи*. 2023. № 10 (40). С. 313–322.
10. Шаповалова Т. Проблеми формування соціального капіталу в університетському середовищі. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2022. Вип. 2. С. 165–175. DOI: [https://doi.org/10.31499/2618-0715.2\(9\).2022.267336](https://doi.org/10.31499/2618-0715.2(9).2022.267336).
11. Bocheliuk V. Y., Nechyporenko V. V., Pozdniakova-Kyrbiatieva E. H., Pozdniakova, O. L., & Siliavina, Y. S. Psychological and pedagogical aspects of consolidation of social capital of higher education institutions. *Linguistics and Culture Review*. 2021. 5(S2), С. 342–353. DOI: <https://doi.org/10.37028/lingcure.v5nS2.1357>.
12. Bourdieu P. The Forms of Capital. *Handbook of theory and research for the sociology of education*, edited by John G Richardson. New York : Greenwood Press, 1986, pp. 241–258.
13. Coleman J. S. Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology*. 1988. Vol. 94. pp. 95–120.
14. DigiUni – найбільший проєкт Erasmus+, що реалізується в Україні. *DigiUni*. URL: <https://digiuni.org/en> (дата звернення: 17.06.2025).
15. Lin N. Social capital: A theory of social structure and action / Nan Lin. Cambridge : Cambridge University Press, 2001. 278 p.
16. Putnam R. D. Making democracy work: Civic traditions in modern Italy / Robert D. Putnam. Princeton : Princeton University Press, 1993. 258 p.
17. SoftServe запускає освітню програму з Харківським національним університетом радіоелектроніки. *SoftServe*, 04 червня 2024 р. URL: <https://itukraine.org.ua/softserve-zapuskaye-spilnu-osvitnyu-programu-z-harkivskim-natsionalnim-universitetom-radioelektroniki/> (дата звернення: 17.06.2025).
18. SoftServe: як українська ІТ-компанія допомагає молоді будувати глобальну кар'єру. *Національний університет «Львівська політехніка»*, 07 травня 2025 р. URL: <https://lpnu.ua/news/softserve-iak-ukrainska-it-kompaniia-dopomahaie-molodi-buduvaty-hlobalnu-karieru> (дата звернення: 17.06.2025).